

Kütüphanecilerin ve Bilgileşim Görevlilerinin Mesleki Sorumlulukları

Professional Responsibilities of Librarians and Information Workers

Russell Bowden*

Çev. Selma (Alpay) Aslan

Öz

Kütüphanecilik ve bilgileşim çalışmalarının mesleki niteliğinin tartışıldığı bildiride, bir sosyal bilimcinin belirlediği altı ölçüt çerçevesinde bu çalışma alanının profesyonelliği ölçülüyor. Bildiride, beceri ve bilgiler teknik ve mesleki düzeyler itibarıyla saptanıyor. Onbir sorumluluk alanı belirlenmiştir, bunlardan ikisi, genel olarak topluma karşı sorumluluklar olup, bilginin engellenmeksizin akışı ve bireylerin istedikleri bilgilere erişebilme hakları ile ilgilidir.

Haklı olarak, Kütüphane Dernekleri Yönetimi Çalışma Grubu ile ilişkilerimin bu noktasında ve Grubun gösterdiği gelişmenin bu aşamasında, neden bu konuyu seçtiğimi sorabilirsiniz.

Yanıtım şöyle: öncelikle, bu, Grup Başkanı olarak sunduğum son bildiri. Bu görevi devretmeden önce, son düşüncelerimi sizlerle paylaşmak istedim. Burada ortaya attığım görüşlerin ilgi göreceğini ve yalnız sizleri değil, meslekten başka kişileri de bazı düşünce ve eylemlere yönelteceğini umuyorum. İkinci olarak, genel olarak IFLA için yaptığım çalışmalar ve özellikle İngiliz Hükümeti'nin finanse ettiği, İngiliz Kütüphane Derneği'nin ulusal mesleki niteliklerle ilgili bir projesi. Bu proje, bende, bazı düşüncelerin oluşmasına yol açtı. Böylece kütüphanecilik ve bilgileşim çalışmalarının profesyonelliği üzerinde düşünmeye başladım. (Bazı arkadaşlarımda da bildiği gibi bu benim özellikle ilgilendiğim bir konu.) Üçüncü olarak, Mesleğin İmajı, Statüsü ve Tanınışı ile ilgili, Delhi Konferans Öncesi Semineri Tutanakları üzerinde yaptığım yayın öncesi çalışmalar ve bu Çalışma Grubu pek çok düşünceler doğurdu.

Bu düşünceleri ve deneyimleri sizlerle paylaşmak istiyorum.

Kütüphanecilik ve bilgileşim alanında çalışanların mesleki sorumlu-

---

* İngiltere Kütüphane Derneği Başkan Yardımcısı

luklarına geçmeden önce kendimize şu soruyu sormamızda yarar var: Biz bir meslek grubu muyuz? Bunu sormakta haklıyız, çünkü aramızda bir meslek grubu olmadığımızı düşünenler var. Bu kişiler, kütüphane ve bilgi hizmetlerinin bir dizi beceri ve tekniklerin uygulanmasından öteye gitmediğini savunuyorlar.

Bir uğraşı alanının meslek niteliği olup olmadığını ölçen çeşitli ölçütler var. Bu ölçütler karşılaştırıldıklarında birbirlerine benziyorlar: sözcükler değişiyor ama ölçüt aynı mesajı ve niteliği taşıyor. Ben, Abraham Flexner'ı seçtim. İlk kez 1915'de ortaya atılmış oldukları halde Amerikalı kütüphaneci, kütüphanecilik eğitimcisi ve düşünür Jesse Shera¹ *The Foundations of Education for Librarianship* adlı kitabında bu ölçütleri kullanmıştı. Shera'nın halihazırda kütüphane ve bilgi çalışmalarına uyguladığı bu ölçütleri kullanmanın doğru olduğunu düşünüyorum. Onun çözümlmelerini okumanızı öneririm. Burada kendisinden alıntılarla yorumlar yapacak ve kütüphane ve bilgi hizmetleri çalışmalarının mesleki niteliğini her bir ölçüte göre kanıtlayacağım. Bunu yaparken *Unesco Guidelines for the Management of Professional Associations in the Fields of Archives, Library and Information Work*² adlı yayını esas aldığım için özür dilemiyorum. Çünkü o kılavuzu ben yazmıştım ve kendime kullanma yetkisini veriyorum!

Flexner ortaya altı ölçüt koymuştur. İlk şudur: "**meslekler, esas olarak, büyük ölçüde kişisel sorumluluk almayı gerektiren zihinsel işlemler içerirler.**" Bir dizinde kullanmak için bilgilerin ve terimlerin seçilmesi ve bir öz yazmak, bunun iki örneği olduğu gibi, daha yakın zamanlarda, dermelerde bulunan belgelerin taslak planlaması ve planın uygulamaya konması amacıyla değerlendirilmesi diğer bir örneği oluşturur. Ne zaman kataloglama kurallarının kullanılmayacağı ve kurallarda yer almamış bir durumla karşılaşıldığında ne yapılacağına karar vermek de bireysel bir zihinsel sorumluluk olarak kendini kabul ettirmiştir. Bunların yanında en iyi örnek, arşivecinin, "arşiv belgelerini değerlendirme" çalışması yaparken, bir belgeyi saklanmaya değer bulmayarak atma konusunda verdiği karardır.

Flexner'in ikinci ölçütü, mesleklerin "**üzerinde çalıştıkları materyalleri bilim ve fenden çıkarmalarıdır**" ki bu konuda kuşku duymamak gerekir. Sağlanan, düzenlenen, erişilen ve yayılan materyallerin büyük bir bölümü fen ve bilim alanlarındandır. Bibliyografik bilimcilik, özellikle, nadir ve antika

¹ Jesse Shera. *The foundations of education for librarianship*. New York: Wiley, 1972.

² Unesco. *Guidelines for the management of professional associations in the fields of archives, library and informatio work*, PGI-89/WS/11. Paris: Unesco, 1989.

kitaplarla ilgili olarak, kağıt analizi, ciltleme, deri ve benzeri fen bilgilerini gerektirir. Bu alanda, aynı zamanda, 15. ve 16. yüzyılların yayıncıları, ciltçileri, kitapevleri ile ilgili bilimsel bilgiler de gerekir. Arşivcilik, 17. ve 18. yüzyıllardan bu yana, paleografi, diplomasi, kurumlar tarihi ve kayıt tutma etkinlikleri ile ilgili bilgiler geliştirmiştir. Her ne kadar, bu meslekler, kendi bilimlerini belirlemede henüz gençlerse de, yollamalar dizinlemesi ile ilgili çalışmalar ve Bradford'un dağılım kuralı (law of scatter), mesleğin bir biliminin de ortaya çıkmaya başladığını gösteren örneklerdir. Flexner şöyle sürdürür "**bu materyali, uygulamaya yönelik ve belirli bir amaçla kullanırlar**". Kütüphanecilik, bilgileşim ve arşivcilik, herşeyden önce uygulamaya yöneliktir. Çünkü, bu materyalleri, değişik düzeylerde, sağlar, toplar, düzenler, depolar ve yayarlar. Bunu yapmak için, derme içinde aranan belli bir materyali bulabilmek amacıyla, kataloglar, dizinler gibi kendi araçlarını yaratır. Hitler'in güncesi ile ilgili bir kaç yıl önceki sahtekarlık olayında Bundesarchiv'in oynadığı rol uygulamaya yönelik amaçla çalışmanın güzel bir örneği idi.

Flexner'in dördüncü ölçütü "**[mesleklerin] eğitim yolu ile aktarılabılır tekniklere sahip olmalarıdır**". Onlarca yıldır kütüphanecilik, bilgileşim bilimi ve arşivcilik bölümlerinin var oluşu (ve arşivciliğin sistematik biçimde 1820'de başlayarak öğretiliyor olması) ve seçkin meslek elemanlarının bu eğitim kurumlarında yetişmiş olmaları bu ölçütün karşılandığını gösterir. Bu alanlardaki çalışmalarla ilgili yazılar, dünyanın çeşitli ülkelerinde düzenlenen sayısız seminer ve konferanslar da bu ölçütü ilgili örneklerdir. Son bir sav ise, eğitsel yöntemlerin pek çoğunun uygulamalarla ilgili inceleme ve araştırmalara dayandırılması olup, bu yaklaşım hangi bilim dalı için olursa olsun, kayda değer akademik programlarda uygulanmaktadır.

"**[Meslekler] kendilerini örgütleme eğilimi taşırlar**". Hangi meslek becerilerini, kütüphanecilik, bilgileşim ve arşivcilikte olduğu gibi, derneğini, neredeyse kendi kendini yok edecek ölçüde, bölümlere ve alt-bölümlere ayırmada kullanır ve bu bölümlere öyle bir noktaya gelir ki, alt örgütler, normalde sayıca çok olmanın verdiği etkileme gücünü neredeyse tamamen yitirecek ölçüde küçülür ve ihtisaslaşırlar? Bu gruplar, toplantılarında, sık sık gündemlerine halka verilen hizmetlerin değil de örgütsel sorunların hakim olduğunu görürler.

Flexner'in altıncı ölçütü olan "**motivasyon açısından giderek artan ölçüde başkalarını düşünmenin ağır basması**", bir şeyi yapma konusunda karar verirken başkalarını düşünme esasını getirir. Bu genel bir nokta ve kanıtlanması güç. Bununla birlikte, bir keresinde, üst düzeyde yetkili bir İngiliz sendikacı, kütüphanecilerin görevlerine bağlılıklarının kendilerini feda etme sınırına dayandığını ve sendikacıların işini güçleştirdiğini dile getirmişti. Çünkü,

işverenle anlaşmazlık durumlarında, kütüphaneciler, kendilerinin ve sendikalarının sorunlarından çok kullanıcılarını ön planda tutmaktadırlar. Kütüphanecilerin ve arşivcilerin, mesleki standartları uygulayabilmek için uygun koşullar yaratılması konusundaki hemen hemen hiç bitmeyen savaşmaları da diğer bir örnektir.

Flexner'in ölçütleri gözden geçirildiğinde, kütüphaneci, bilgileşimci ve arşivcilerin, bunlardan bir iki tanesini karşılayamadıkları kuşkusuz doğabilir. Belki de, bunlardan en kaygı verici olanı, fen ve bilime dayalı kuram ve ilkeler geliştirmeyi sürdürme gereksinimi içinde olmalarıdır. Yine de, genel olarak, bu mesleğin elemanlarının, bir sanat erbabı ya da beceri sahibi çalışanlar grubu olmaktan çok, bir meslek grubu olmaya yakın oldukları konusunda pek kuşkuları olmamalıdır.

Umarım, savlarımın, kütüphanecilik ve bilgileşim çalışmalarının, Flexner'in ölçütlerine göre değerlendirildiklerinde, hiç bir kuşkuya yer bırakmayacak biçimde, içerik ve sorumluluklar açısından meslek niteliği taşıdıklarını kanıtladıkları görüşüne katılırsınız.

Kütüphanecilik ve bilgileşim alanında yapılan işlere, düzeyleri ve gerçek uygulamalar açısından bakıldığında, iş düzeyleri, karar verme gereği ve sorumluluklar açısından önemli ölçüde farklılıklar olduğu görülür. Burada sorumluluklar, yalnız para, materyaller ve personelle ilgili olarak değil, aynı zamanda mesleğin bir bütün olarak ve meslek elemanlarının bireysel olarak, kendisine hizmet vermek için, içinde buldukları topluma karşı sorumluluklarını da kapsar. Toplumsal sorumluluklara ileride değineceğim. Şimdi beceriler ve mesleki nitelik üzerinde durmak istiyorum.

İngiltere'de, Kütüphane Derneği, Çalışma Bakanlığı'nın finanse ettiği bir projeyi yönetmekte ve çalışmalarını Mesleki Nitelikler Ulusal Kurulu (National Council of Vocational Qualifications)³ ile birlikte yürütmektedir. Hükümet, 160 iş alanında çalışan işçi ve görevlilerin beceri ve yeterliklerini gözden geçirmeyi amaçlamaktadır. Kütüphane Derneği, bu projenin, kütüphane, bilgileşim, dokümantasyon, arşivler ve turistik bilgileşim işgücü bölümünü yönetmektedir.

I. - IV. düzeyler şu beceri ve yetkilerle ilgilidir:

³ Çevirenin notu: Bu çeviride "mesleki nitelik", profesyonellik = professionalism karşılığı olarak kullanılmış olmakla birlikte "Vocational Qualifications" için daha uygun bir karşılık bulunamadığından, bu anlamda da aynı söylem kullanılmıştır.

- I. Düzey 'günlük çalışma ile ilgili etkinliklerin gerçekleştirilmesinde yeterlik ve ilerlemeye esas oluşturmak üzere geniş bir temele dayalı çalışma yeterliğine ulaşmak.'
- II. Düzey 'daha fazla kişisel sorumluluk gerektiren daha geniş bir çalışma etkinlikleri dizisini gerçekleştirmede yeterlik.'
- III. Düzey 'karmaşık, günlük olmayan, denetimsel etkinlikler de dahil olmak üzere, beceri gerektiren etkinliklerde yeterlik.'
- IV. Düzey 'karmaşık, teknik ve ihtisaslaşmış etkinliklerin gerçekleştirilmesinde, denetim ve yönetim de dahil olmak üzere, yeterlik.'
- V. Düzey bu düzey ise, 'üst düzeyde bir uğraşın ya da mesleğin, önemli bir dizi temel ilkeler ve tekniklerin de uygulanması yeteneği dahil olmak üzere, gerçekleştirilmesinde yeterlik; aynı zamanda, alanın bilgilerine geniş biçimde vakıf olma ve uygun yönetim becerilerine sahip olmada yeterlik' olarak tanımlanmıştır.⁴

Açıktır ki, yukarıdakilerden I - IV beceriye dayalıdır, V. Düzey ise mesleki niteliği olan etkinliklerle ilgilidir. Bunun yanında başka yetenekler de gerekecektir. Bunlar şöyle belirlenmiştir:

- (i) ilgili kavramların, kuramların, gerçeklerin ve işlemlerin bilgisi ve anlaşılması,
- (ii) birinin işine profesyonelce yaklaşabilmesi için gerekli kişisel beceri ve nitelikler,
- (iii) profesyonelce düşünmenin temelini oluşturan kavramsal süreçler.

Ayrıca, değerleri yargılayabilme, mesleğin ahlaki ilkelerine bağlılık ve kişisel niteliklerin de eklenmesi gerekir.

Ama beceri sahibi bir görevli ile bir meslek elemanı arasındaki önemli ayrımlar, meslek elemanının topluma karşı sorumlulukları ile ilgilidir. Halk, kütüphane ve bilgiyeşim hizmetlerinin kullanıcılarıdır. Mesleki niteliğe sahip bu kuruluşların çoğunda umulan odur ki, meslek elemanları, bu hizmetleri

⁴ NCVQ: a brief guide. London: National Council for Vocational Qualifications, 1990.

sunmaktadırlar. Halkın, sonuçta, üyeleri kendilerine hizmet veren bir meslek grubunun üyelerinin, topluma karşı sorumluluklarının neler olduğunu ve tavırlarını bilmeye ve anlamaya hakları vardır. Bir meslek grubunun, parçası olduğu toplumla ilişkili bir amacı ve üyelerinin bu amaçla uyumlu hedefleri olmalıdır. 'Ölüm - kalım' la bağlantılı meslekler bunu en net biçimde ortaya koyarlar.

'Halk, bir doktorun, toplumda işlevinin yaşamı ve sağlığı korumak ve hizmet verdiği toplum kesiminde sağlığın korunması ile ilgili standartların uygulanmasını sağlamak olduğunu bilir. Doktorlar tıpla uğraşır. Hukuk mesleği yasalarla adaletin korunması ve adaletin toplumda hiç kimsenin aleyhine durumlar yaratmaması ile ilgilidir. Askerler düzeni ve ülkenin coğrafik sınırlarını korurlar. Din adamları ahlaki değerleri ve topluma hakim yaşam felsefesini korurlar.

Bunların toplumdaki rolleri iyi anlaşılmuş olup adeta halka mal olmuşlardır. Çocuk öyküleri, bu kültürün yaşatılmasına, bu işlevlerin netlikle anlaşılmasına yardımcı olurlar. Yaşamının bir noktasında, bir birey, bu mesleklerden en az ikisi ile ilişki içinde olacaktır. Çünkü ölüm - kalım meseleleri ile ilgilidirler, örgütlenmişler ve sicillenmişlerdir. Çünkü kendilerine saygı duyulur ve sorumlulukları nüfusun çoğunluğunun gereksinimlerini karşılamaktadır. Sonuç olarak statüleri iyi anlaşılmiş ve kabul edilmiştir.

Kütüphanecilik, bilgileşim ve arşivcilik ölüm - kalımla ilgili meslekler değildirler. Bunlar, ölümden çok yaşamla ilgilenenlere hizmet sunan 'destek' meslekleridir. Bilgi olmaksızın doktorların, hukukçuların, din adamlarının ve diğerlerinin eğitiminde standartları korunması ve bilgilerini aktarmaları güç olurdu. Bazı kütüphane ve bilgileşim meslek elemanları ölüm - kalımla ilgili durumlarda, örneğin çok kritik bir noktada bir doktor veya operatöre hizmet sunarlar. Yapı endüstrisinde, güvenlikle ilgili kurallar ve düzenlemeler diğer bir örnektir.⁵

Peki, mesleki sorumluluklar neler? Bunlar onbir tanedir. Ama içlerinden ikisi, özellikle topluma karşıdır. İkisi de, kitaplar, belgeler ya da kütüphane binaları ile ilgili değil, bilginin akışı ve bilgiye erişimle ilgilidir.

İlk topluma karşı sorumluluk, bilgiye erişebilme hakkı ile bağlantılıdır. 1974'de Unesco'nun düzenlediği ulusal dokümantasyon, kütüphane ve arşiv altyapılarının planlanması konulu hükümetlerarası konferansta NATIS, bu

⁵ a. g. e.

sorumluluk bir çalışma belgesinde önerilmiştir. 'Bilgi bir ulusun sahip olduğu kaynakların temel bir parçasıdır ve ona erişebilmek temel insan haklarından biridir...'. Bu NATIS kavramına göre, meslek, hangi biçimde olursa olsun sansüre karşı çıkmalıdır. Bu savaşım yalnız değildir. Gazeteler, televizyon, radyo ve diğer medya öğeleri ile birlikte bir saf oluşturulacaktır. İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nin 19. Maddesi bu görüşü destekler ve şöyle der: 'Herkesin düşünce ve söylem özgürlüğüne hakkı vardır. Bu hak, engelle karşılaşmaksızın bir görüşe sahip olma ve bilgi ve düşünceleri, hangi ortamda olursa olsun ve sınır tanımaksızın, araştırma, edinme ve iletme özgürlüğünü de içerir.'⁶

Bu sorumluluğun nasıl yerine getirileceği konusunda, Amerikan Kütüphaneciler Derneği'nin Düşünce Özgürlüğü Bürosu ve İngiltere'deki Kütüphane Derneği, 19. Maddeyi destekleyerek ve Bilgileşim Özgürlüğü Kampanyası'na üye olarak iyi birer örnek oluşturmuşlardır. Kuşkusuz pek çok ülkede, bu tür etkinliklerde bulunmanın meslek grubunu ve özellikle mesleki kütüphane derneğini hükümetle ve hükümetin politikaları ile karşı karşıya getireceği güç durumların ortaya çıkabileceği açıktır. Ne var ki, bu durum, bu tür sorumluluklardan kaçınmak için neden olamaz. Sansüre karşı savaşım vermemek, halkın, kütüphane ve kütüphanecilerin zayıf ve böyle önemli sorunlarla karşılaştıklarında etkisiz oldukları düşüncesini doğrulayacaktır. Bunun, halkın gözünde mesleğin imajı, statüsü ve tanınışı ile ilgili belirleyici bir etkisi vardır.

İkinci toplumsal sorumluluk da yine 1974 NATIS Konferans'ından kaynaklanıyor. Bunun, meslektaşlar için bir savaşa çağrı borusu olması gerekirken, kütüphaneciler tarafından hemen hemen yok sayılmış olması belki de önemlidir. Bu NATIS kavramına göre, 'bilgi yalnız bilimsel ve ekonomik ilerleme için hayati bir kaynak değil, aynı zamanda, toplumsal iletişimin bir aracıdır' ve bu nedenle '... her yurttaş, ister mesleki ilerleme için, ister toplumsal sorumlulukların yerine getirilmesi amacıyla, isterse de boş zamanlarında okumak için olsun, bilgiye erişebilme hakkının -- ve bunun öneminin -- ayırında olmalıdır'. Burada gözönünde tutulması gereken önemli bir nokta, bir televizyon programı, ya da örneğin gazetelerde sunulan medya ürünlerinin, izleyici ya da okuyucuya belirli bir bakış açısından sunulmasıdır. Her ne kadar izleyici ya da okuyucu gördüğünü ya da söyleneni reddedilirse de başka seçeneği yoktur. Eski bir İngiliz parlamento üyesi buna 'pislik bulaşmış bilgi' diyordu. Kütüphane ve bilgileşim hizmetleri seçkin bir ayırım gösterir. Buralarda, okuyucu, önündeki şeylerden istediğini seçer, kabul ya da red eder. Bir kütüphanede okuyucu, komünizmle ilgili bir broşürü, ya da faşizmle ilgili bir gazeteyi seçerek, her

⁶ İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi. 19. Madde.

birinden istediğini alabilir. Eğer istediği şeyler [bu kaynaklarda] yoksa, [başka kaynaklar] araştırmaya devam edebilir. Gazeteden ve televizyon programından farklı olan yan budur. Demek ki, bilgiye erişim hakkının korunması mesleğin bir başına yüklendiği toplumsal bir sorumluluktur. Benzeri yoktur. Bu nedenle mesleğin bu sorumluluğa güç ve bağlılıkla sarılması gerekir. Yine bazı toplumlarda bu, kolay ve rahat bir yaşamı güçleştirecektir. Ne var ki onu gözardı etmek ya da reddetmek, yine yenmek istediğimiz zayıf meslek imajını güçlendirir.

Üçüncü sorumluluk, toplumsal alandan biraz uzaklaşıyor. Kullanıcıya sunulan bilginin doğruluğu, kesinliği ve güncelliği ile ilgili. Sık sık kütüphaneci, kaynakçalara dayanarak, bir sorunun yanıtının nerede bulunabileceğini gösterir. Buna karşın, bilgileşim bilimci bilginin kendisini ya da bazı istatistikleri bulacak ve bunların doğru olduğunun sorumluluğunu taşıyacaktır. Bilgi çağında bu sorumlulukların önemi artmıştır. İngiltere'de Kütüphane Derneği, kütüphaneci ve bilgileşimcileri, eskiden nasıl danışma kitaplarını doğruluk ve güncellik açısından ciddiyle çözümlüyorlardı ise, çevrimiçi bilgileşim sistemlerinin ve veritabanlarının ve CD-ROM veritabanlarının içeriklerini de aynı şekilde çözümlenmeye teşvik etmektedir. Burada İngiliz Kütüphane Derneği'nin, yılın en iyi danışma kitabına verdiği McColvin Medal adlı ödülü anılmaya değer. Avrupa Komisyonu, Servislerin Yükümlülükleri ile ilgili bir Avrupa Topluluğu Yönergesi çerçevesinde bilgi sağlamada doğrulukla ilgili bir sorumluluk yüklenmeyi düşünmektedir. Avrupa Topluluğu'nun önerisine göre hizmeti sağlayanlar ihmalkarlıkları olmadığını kanıtlamak durumunda olacaklardır. Örneğin, kütüphaneciler, bilgi sağlayıcılar olarak, bir kullanıcıya, sonuçları kullanıcıya zarar veren bir bilgiyi çevrimiçi tarama yapıp verirlerse, suç tamamen onların olmadığı halde bu durumdan sorumlu tutulacaklardır. Pek çok kişi kendilerine yüklenen bu sorumluluğa, özellikle sorumluluğun tümü kendilerine ait değilse karşı çıkacaklardır. Fakat, kanımca, bu, mesleki sorumlulukları doğru yöne itmektir.

Bilgi çağında, bu başlık altında yer alan bir sorumluluk daha vardır. Bu da aşırı bilgi yüklemesi ile ilgilidir. Endüstri ve ticarete ve üst yönetimde, bir dizi referansların tümünü vermek yeterli değildir. Çünkü çoğunlukla tüketilebilecek ve kullanılacak miktarın çok üstünde bilgi vardır. Bilgilerin ayıklanması ve çözümlenmesi ve kullanıcıya sunulacak miktarın azaltılması bilgileşimcilerin geleneksel becerilerine dayanan eşit ölçüde önemli bir sorumluluktur.

Beşinci bir sorumluluk sunulan hizmetlerin niteliği ve standartları ile ilgilidir. Eğer Delhi Konferans Öncesi Semineri'nde ortaya net bir mesaj çıktı ise, bu, mesleğin statü, imaj ve tanınışının, pazarlama manevraları ile değil,

kullanıcılara sunulan hizmetlerin yetkinliği ile geliştirilebileceğidir. Birleşik Devletler'de ve pek çok Avrupa ülkesinde, son yıllarda, özellikle kamu kesiminde yer alan kuruluşlarda, sunulan hizmetlerin niteliği konusunda kaygılar büyümektedir. Yurttaşlar Yasası bunun [niteliği yükseltmenin] bir aracı olabilir. Sunulan hizmetin niteliği genelde kullanıcıyla ilgilenen kütüphanecinin bireysel sorumluluğudur. Verilen hizmetler denetlenebilir ve gerektiğinde yönetim tarafından geliştirilebilir. Bunun yanında, standartların yükseltilmesi mevcut kaynakların düzeyine bağlıdır. Bu tamamen mesleğin kontrolü dışında değildir. Çünkü finansman kaynaklarının artırılması için lobi yapmak bir zorunluluk, bir görevdir. Ama nihai karar yerel ya da ulusal hükümetindir. Üzerinde anlaşmaya varılmış, yayınlanmış standartlar veya kılavuzlar hedef alınmalı ve hizmetlerin geliştirilmesi için silah olarak kullanılmalıdır. Bazı ülkelerde bunlar vardır, ancak pek çoğunda ihmal edilmektedir ve bu durum kaçınılmaz sonuçlar doğurmaktadır. IFLA, kütüphane ve bilgileşim hizmetlerinin her kesimi için standartların geliştirilmesini teşvik ederek önemli bir rol oynamalıdır. Bu Delhi Konferans Öncesi Semineri'nde onaylanmış bir görüştür.

Bir kütüphaneci veya bilgileşimcinin mesleğini uygulaması hakkı diğer bir sorumluluktur. Delhi Konferans Öncesi Semineri'nde ortaya konduğu üzere kütüphanecilerin yetersiz hizmetler verdikleri ya da bazı kütüphanecilerin iyi eğitim almadıkları için kabul edilebilir standartlarda hizmet veremedikleri pek çok durumlar vardır. Seminerde, bu yetersiz kişilerin çalışma yaşamında yer almalarının imaj, statü ve tanınım açısından mesleğe zarar verdiklerine karar verilmiştir. Hemşirelik, tıp ve hukuk gibi mesleklerde bireyler meslek örgütüne kayıt olmadan çalışmazlar. İngiltere'de tamamen kütüphanecilik ve bilgileşim alanına özgü olmasa da buna benzer bir uygulama vardır. Bunun bir diğer örneği hemen hemen yoktur. Eğer kullanıcılara sağlanan hizmetlerde standartlar korunacak ya da geliştirilecekse, meslek grubu çalışmasına izin verilenleri denetlemek durumunda olmalıdır. Kütüphane dernekleri kayıt tutmalı, tercihen, bu yasal bir düzenlemeyle hükümet tarafından kabul edilmelidir. Gerekli koşulları karşılayan ve meslek grubu tarafından dernek aracılığı ile benimsenmiş standartlara ulaşmış kişiler kaydedilmelidir. Böyle bir uygulama yapabilmek için derneğin normal olarak kütüphanecilik ve bilgileşim bilim bölümleriyle yakın bir çalışma içine girmesi gerekir. Çünkü bölümler dolaylı olarak bireylerin kütüphanecilik mesleğine girmelerinin sorumluluğunu taşıyan kuruluşlardır. Servis standartlarının korunması açısından, hükümetlerin, ana kuruluşların ve işverenlerin, bazı insanların, kendi kuruluşlarında çalışmalarına izin verilmeyeceğini kabul etmeleri gerekir.

Eğitim alanı içinde kalarak, yedinci sorumluluk, meslek elemanı kütüphaneci ya da bilgileşim bilimcinin bilgi, beceri ve deneyim düzeyini koruması gereğidir. Avrupa'da yapılan tahminlere göre işe ilk girişte gerekli

olan bilgiler beş ile yedi yıl içinde güncelliğini yitirmektedir. Bilgi teknolojisi ve uziletişim alanındaki devrimlerin etkisiyle ortaya çıkan değişimin hızı göz önünde tutulursa, özellikle bizim mesleğimiz için bunun doğru olması gerekir. Bilgileşim alanında çalışanların bilgi ve becerilerini güncelleştirmeleri ve iş değiştikçe gerekli bilgilerin de edinilmesi, işverenin olduğu kadar bireylerin de sorumluluğu olmalı ve bu amaçla birlikte çalışmalıdırlar. Bazı profesyonel kuruluşlar bunu zorunlu kılarlar. Kütüphane ve bilgileşim mesleğinde, bu, hala isteğe bağlıdır, ama ileride değişmesi gerekebileceğini kestirmek güç değildir. Böyle bir zorunluluğu karşılamayanlara baskı uygulamak mümkün olmalıdır.

Davranış kuralları bunun mekanizmasını oluşturabilir ve sekizinci sorumluluk alanıdır. Kurallar, pek çok alanda mesleğin topluma karşı sorumluluklarını güçlendirir. Eğer bir üye bilgi ve becerilerini sürekli mesleki gelişim etkinlikleri yoluyla korumuyorsa, kurallara göre kaydı silinebilmeli ve böylece çalışması engellenmelidir. Kurallar, mesleği disipline etmenin kaba gücü olmamalı, aksine mesleğin ve üyelerinin sorumlu bir biçimde davranmalarını garantilemek için fırsatlar yaratmalıdır. Kurallar, aynı zamanda, bilgileşim alanında çalışanların topluma karşı, sansüre karşı çıkmak, bilginin serbest akışını desteklemek ve insanların bilgiye erişim haklarını desteklemekle ilgili sorumluluklarını yerine getirmede, özellikle işverenleri ile ilişkilerinde içine düşebilecekleri güç durumlarda başvurabilecekleri yardımcı bir araç olmalıdır. İngiliz Kütüphane Derneği'nin Kurallarında şöyle denmiştir: 'Kuralların temel ilkesi meslek elemanı kütüphanecilerin birinci görevlerinin kullanıcının gereksinimini karşılamak için, kütüphanecinin istenen materyalin içeriği ve kullanıcının gereksinimi konusunda kişisel yaklaşımı ve görüşleri ne olursa olsun, bilgi ve materyallere erişilmesini kolaylaştırmak olduğudur'⁷. Kuralları işletebilmek için bir kütüphane derneğinin, genelde bir komite kanalı ile, bir disiplin mekanizmasına sahip olması gerekir.

Kütüphanecilik ve bilgileşim çalışmalarının temel aldığı, tüm dünyada paylaşılan ortak bir ilkelere ve kuramlar ve bazı durumlarda yasalar bütünü vardır ve IFLA böyle olduğunu ortaya koymaktadır. (Eğer Margreet Winjstroom'un sözlerini bir başka deyişle dile getirebilirim) uluslararası kütüphaneciliğin dünyası aynı kuram ve ilkelere dayanmaktadır. Ancak, fark, bu ilkelerin, değişik kültürlere, toplumlara ve ülkenin gelişmişlik düzeyine göre [gereksinimlere] yanıt verebilecek biçimde uygulanmalarında ortaya çıkmaktadır. Kütüphanenin hizmet sunduğu topluluğa uygunluğu kütüphanecinin dokuzuncu sorumluluğudur. Örneğin, bir servisin, nispeten küçük ama eğitim görmüş bir

⁷ The Library Association, *Professional conduct: guidance notes on the Code of Professional Conduct*. London: The Library Association, 1986.

halk kütüphanesi kullanıcı grubunun boş zamanlarını değerlendirme amacına yönelik okuma gereksinimlerini karşılaması ya da bilisizlikle(cehalet) savaşım hareketini desteklemek için uzakta yaşayanlara ulaşmayı hedefleyen bir hizmet sunması, ya da okuma yazma bilmeyenlere bilgi sağlaması, ya da kırsal topluluklara özel hizmetler sunması, ya da söze dayalı kültürün desteklenmesi veya geliştirilmesi konusunda çalışması söz konusu olabilir. Nihai kararlar mesleki düzeyde değil de politik düzeyde alınsa da, meslek elemanlarının gerekli karar mekanizmalarına katılmaları gerekir. Alınacak kararlarla ilgili tavsiyelerde bulunmak önemli bir mesleki sorumluluktur.

İyi yönetim giderek daha çok üstünde durulan bir konu. Para gerektiğinden azsa, onu [iyi] kullanmak kaçınılmaz bir (onuncu) sorumluluktur. Para az olduğu için ana kuruluşlar ve finanse edenler her zaman olduğundan daha fazla paranın karşılığında değer üretilmesini istiyorlar. Bu durumda sorumluluk ölçülemeyecek biçimde artmıştır. Paranın karşılığını gösterebilmek; maliyet yönünden etkili (cost-effective) hizmet verebilmek; hizmetlerin değerlendirilmesinde performans göstergeleri yoluyla maliyet-yarar çözümlenmeleri yapmak; net yönetim felsefeleri ve misyon bildirimleri geliştirmek, kaynaklarla ilgili sorumluluk taşıyan bir meslek elemanının göz ardı edemeyeceği gerekliliklerdir.

Flexner'in dördüncü ölçütü '[mesleklerin] eğitimle iletilebilir teknikleri' olmasıdır. Formal eğitim kütüphanecilik ve bilgileşim bilimi bölümlerinde verilmekle birlikte, bu, öğrenme sürecinin yalnızca bir parçasıdır. Eğitim doğal olarak eğitim kurumlarının işidir. Ancak, öğrenilen kuram ve ilkelerin uygulamaya konması pratiğe yönelik öğretim ortamlarında olmak zorundadır. Bu, kütüphanecilik ve bilgileşim bilimi bölümlerinin dışında, çalıştıran kuruluşlar ve meslek dernekleri tarafından yapılır. Kütüphanecilerin mesleki dernekleri ile ilgilenme sorumlulukları (onbirinci) vardır. Çalışma yaşamında edindikleri bilgi, deneyim ve becerilerini yeni kuşaklara aktarma sorumlulukları vardır. Böylece yeni bilgi ve beceriler onların omuzlarının üstünde kurulabilecektir. Kütüphane dernekleri, adeta ortaçağın localarını çağrıştıran türden bir bilgi aktarımı ortamı yaratmalıdır. Yani meslek elemanının iki yönlü bir sorumluluğu söz konusudur, yalnızca bilgi ve becerilerini aktarmak değil, aynı zamanda bu tür etkinliklerin gerçekleştirebileceği mesleki kuruluş içinde bu etkinliklere katkıda bulunmak. Bir kütüphane derneği, kendisini üyelerinin güçlü ve etkili kıldığı ölçüde güçlü ve etkili olabilir. 'Dernek benim için ne yapabilir?' diye sormak, daha önemli olan 'Mesleğim için kütüphane derneği yoluyla ben ne yapabilirim?' sorusunu yadsımadır.

Bu bildiriye 'kitap' sözcüğünü çok az kullandığım ve kütüphanelerden söz ettiğim halde konuyu bilgileşim üzerinde yoğunlaştırdığım dikkatinizi

çekmiş olabilir. Tabii ki söylediklerimin çoğu bilgileşime olduğu kadar kitaplara, dergilere ve belgelere de uygulanabilir. Bundan alınacak ders, bilgileşimciler ve kütüphanecilere genel nitelikte sorumluluklar ve özellikle toplumla ilgili sorumluluklar yükleyen şeyin bilgileşim olduğudur. Yalnız kitap, ya da derginin fiziksel varlığı değil, çok daha az açıklık taşıyan bilgileşim; ister gerçekler, ister istatistikler, ister düşünceler ya da fantaziler biçiminde olsun; artık girmiş bulunduğumuz bilgileşim çağında -- her ne kadar mesleğimizden bazı kişiler henüz bunun ayırıcına varmamış ya da bizim için gerçek önemini kavramamış olsalar da -- önem taşıyor.

Son sözlerim, IFLA ve IFLA'nın dünyada kütüphaneci ve bilgileşim görevlilerini mesleki çalışmalarında (a) (belki de Anglo-Sakson etkisi dışındaki ülkelerde aykırı gelebilecek) profesyonellik kavramını anlamaya ve (b) bu bildiride sunulduğu şekliyle belirlenmiş olan sorumlulukları yaşama geçirmeyi kabul etmeye teşvik etmek için neleri, niçin yapabileceği üzerine olacak.

Niçin? Çünkü bunlar mesleğin imajı, statüsü ve tanınımı ile çok yakından ilgilidir. Meslek elemanlarının çalışmalarında profesyonel olmaları, mesleğin imajının, statüsünün yükselmesine ve iyi bir biçimde tanınmasına önemli katkılar sağlayacaktır. Profesyonel olamamak ise zarar verecektir.

IFLA ne yapabilir? Yayınlanmış bulunan Delhi konferans-öncesi semineri kararları ipuçları vermektedir. Ancak, sanırım bu bir başka bildirinin konusu olmalıdır. Şu aşamada yanıt aramak bana düşmüyor. Belki bu, Kütüphane Dernekleri Yönetimi Çalışma Grubunun gelecekteki çalışmalarının liderliğini yapacak olan, yönetimi devrettiğim arkadaşşıma düşen bir iş.

9th IFLA Council and General Conference, Barcelona, Spain,
22-28 August 1993. Booklet 6. Division of management and
Technology. pp.26-31'den IFLA merkezinin izniyle çevrilmiştir.